

Alegeri prezidențiale în Belarus 2020.

Scurtă analiză despre "susținerea externă" pentru Lukașenko

Angela Grămadă

Pe 09 august 2020 în Belarus au fost organizate alegeri prezidențiale. Falsificarea masivă a voturilor cetățenilor bieloruși, presiunile extreme la care au fost supuși liderii politici ai opoziției, observatorii naționali, dar și reprezentanții societății civile sau ai presei au condus la declanșarea protestelor masive ale populației împotriva lui Alexandr Lukașenko. Cetățenii bieloruși cer președintelui în exercițiu să renunțe la putere și să se retragă. La rândul său, liderul politic, care de 26 de ani se află la conducerea țării, susține că își "iubește" prea mult țara ca să o părăsească.

În acest policy brief ne propunem să analizăm atitudinile mai multor actor statali și non-statali cu privire la situația din Belarus, mai exact a modului în care au decis aceștia să se poziționeze în relația cu Minskul după 09 august 2020. Atenție deosebită am acordat Chinei și Federației Ruse – doi parteneri strategici ai Republicii Belarus, dar și Republicii Moldova, României, altor state membre ale Uniunii Europene și Statelor Unite.

China: protejarea investițiilor și parcurile tehnologice

Pentru Belarus investițiile chineze nu sunt doar o gură de aer pentru economia națională. De multe ori, aceste investiții sunt un element care garantează o mai mică dependență față de resursele financiare pe care le poate furniza Rusia. Iar acest lucru este extrem de important atunci când apar noi crize în dialogul bilateral dintre Minsk și Moscova. În decembrie 2019 China a acordat un împrumut pentru Belarus¹. Aceste forme de cooperare economică nu sunt un fenomen nou pentru cei doi parteneri.

La începutul anului 2020 China și Belarus continuau să aprofundeze colaborarea în domeniul economic². Agenția Belta anunța o nouă investiție de 526,4 mln USD³ în parcul industrial "Great Stone". Bazele acordului de creare a acestui parc tehnologic cu statut special, care pe lângă beneficii logistice și de infrastructură oferă Chinei și facilități fiscale, și acces la piața Uniunii Economice Eurasiatice, au fost puse încă în anul 2010. Viabil proiectul a devenit doi ani mai târziu, în anul 2012, atunci când au fost semnate mai multe acorduri de colaborare, care stabileau conținutul interacțiunilor economice bilaterale.

¹ The Curious Timing of the Chinese Loan to Belarus, 14 ianuarie 2020, <https://chinaobservers.eu/the-curious-timing-of-chinese-loan-to-belarus/>

² Acesta este portalul care evidențiază interacțiunile comerciale dintre Belarus și China. Detalii despre împrumuturile financiare acordate de către China pentru Belarus pot fi aici: <http://belaruschina.by/en/>

³ Investments in China-Belarus industrial park over \$520m, Belta, 03 ianuarie 2020, <https://eng.belta.by/economics/view/investment-in-china-belarus-industrial-park-exceeds-520m-127080-2020/>

Anume acesta este unul dintre elementele care trebuie să fie luate în considerare atunci când este analizată strategia Chinei față de Belarus. Nu este vorba despre susținere ideologică sau de apreciere a modului în care Alexandr Lukașenko gestionează afacerile interne ale țării. Beijingul a avut o abordare extrem de pragmatică atunci când i-a trimis felicitări lui Alexandr Lukașenko pentru "victoria" obținută în scrutinul din 09 august 2020. Acest act diplomatic a fost un gest de protejare a investițiilor anterioare într-un parteneriat care oferă extrem de multe beneficii pentru China: acces la o piață de desfacere extinsă către UEA pentru produse chineze, facilități fiscale, acces la infrastructură de transport.

În spațiul public au apărut opinii, conform cărora China în mod intenționat a forțat Moscova să se alăture susținerii diplomatice în sensul recunoașterii legitimității mandatului lui Alexandr Lukașenko. Doar că în acest caz, susținătorii acestei idei nu își argumentează opiniile ținând cont de aceste aspecte foarte mercantiliste, invocând mai mult susținerea ideologică, din oficiu, pentru un lider care se încadrează într-un grup în care sunt doar adepți ale unei guvernări de tip autoritar.

Federația Rusă: protestele trebuie să înceteze

Dialogul dintre Moscova și Minsk este complex, dar și foarte dificil. De-a lungul timpului au existat numeroase crize prin care au trecut cele două state. De la criza laptelui în anul 2009 până la criza resurselor petroliere pe care le livra Rusia către Belarus, criza aprofundării interacțiunii politice în cadrul Uniunii Statale Rusia – Belarus sau cea din cadrul Uniunii Economice Eurasiatice, atunci când Lukașenko condiționa orice decizie importantă în cadrul UEA cu beneficii suplimentare pentru el însuși – sunt doar câteva dintre momentele care au reușit să producă iritare în cadrul parteneriatelor cu Rusia și Kazakhstan.

După criza din decembrie 2010 (criză politică, cu consecințe grave asupra economiei naționale bieloruse), Moscova a încercat să impună Belarusului un proiect de privatizare a mai multor obiective economice strategice. Alexandru Lukașenko a promis atunci, datorită problemelor generate de izolarea regională și a inflației extrem de mari, că se va gândi la propunerea Moscovei. Pe listă se aflau aproximativ 30 de întreprinderi de stat de interes strategic. Totuși, liderul bielorus a reușit pentru o perioadă foarte lungă de timp să tergiverseze acest proces de transferare a activelor economice în gestiunea Moscovei. O asemenea abordare a parteneriatului nu era agreată de Moscova, care avea propriile interese în regiune. A urmat o perioadă destul de tensionată în care Minskul a căutat să identifice alte parteneriate economice, dar și politice, care să garanteze independență față de Moscova. Una dintre aceste opțiuni a fost suportul chinez, alte oportunități au fost identificate în rândul statelor arabe sau din America Latină.

După declanșarea conflictului din Ucraina în anul 2014, Alexandr Lukașenko a început să gândească în termeni mult mai dramatici atitudinea Moscovei față de Minsk, el devenind conștient de o potențială extindere a pretențiilor de "frate mai mare" pe care le poate înainta leadership-ul de la Kremlin. În acest context nou, creat de anexarea Crimeei și a declanșării operațiunilor militare în estul Ucrainei, liderul bielorus și-a propus serviciile de mediere a dialogului dintre părțile implicate. În același timp, Lukașenko a încurajat modificarea legislației naționale, care să îi permită o mai bună gestionare a propriilor frontiere, sub pretextul că întărește astfel capacitățile naționale pentru a face față unor eventuali rebeli sosiți din Ucraina pe teritoriul Belarusului.

În a doua jumătate a anului 2019 și până la începutul anului 2020 în Belarus au fost organizate mai multe proteste masive. Motivul acestor proteste au fost promovarea în spațiul public

de către liderii de la Moscova a ideii de reluare a discuțiilor pentru continuarea proceselor care se refereau la crearea reală a unei Uniuni Statele Rusia – Belarus, care i-ar fi oferit lui Vladimir Putin o oportunitate de a rămâne în fruntea țării pentru încă două mandate, fără a mai fi necesar să intervină în textul Constituției Federației Ruse. Belarus s-a opus, iar Alexandr Lukașenko a "profitat" de această oportunitate pentru a-și susține continuitatea aflării în fruntea statului, susținând că nu se poate opune voinței poporului. Este o strategie similară cu cea aplicată de Serj Sargsyan în anul 2015, atunci când la Erevan se consuma "Electric Yerevan", care i-a permis președintelui în exercițiu la acea perioadă al Armeniei să negocieze mai multă "independență" față de Moscova pe fonul potențialului extinderii protestului și împotriva Rusiei. Bielorușilor Lukașenko le-a promis că nu va ceva independența și suveranitatea țării.

În pofida acestor aspecte, procesele integraționiste în cadrul Uniunii Economice Eurasiatice au continuat, Belarus rămânând unul dintre pilonii de bază ai acestui proiect. Strategia acceptată și promovată de Alexandr Lukașenko a inspirat mai mulți lideri din spațiul ex-sovietic, care au interpretat greșit conținutul ei, confundând-o cu o tactică a politicii externe echilibrate. De facto, nu era altceva decât o încercare de supraviețuire în contextul extinderii influenței Moscovei în spațiul pe care și-l dorește în gestionare completă.

În ajunul alegerilor prezidențiale din Belarus, Dmitri Medvedev a făcut o declarație în care îl acuza pe liderul de la Minsk că încearcă să transforme Rusia într-un dușman fals al Minskului, ceea ce dăunează dialogului bilateral. Decizia Comisiei Electorale Centrale a Federației Ruse de a nu trimite observatori la alegerile din 09 august 2020, este un alt element care indică faptul că recunoașterea victoriei Rusiei poate fi interpretată în contextul extinderii protestelor care au urmat post-alegeri. Urările trimise de către Vladimir Putin lui Alexandr Lukașenko trebuie să fie apreciate mult mai atent, dar neapărat și într-un context de politică internă. Protestele din Belarus pot să devină un model pentru societatea rusă, care deja demonstrează un interes deosebit pentru proteste ca formă de opunere față de anumite decizii politice. De asemenea, mesajul lui Vladimir Putin are și misiunea de a-l face pe Alexandr Lukașenko mai disponibil pentru interesele externe ale Rusiei în regiune, pentru că astfel ultimul va trebui să demonstreze recunoștință și, probabil, loialitate mai mare în raport cu Moscova.

Republica Moldova: dilema republicii prezidențiale și a politicii externe echilibrate

Unul din liderii pentru care stilul de conducere promovat de Alexandr Lukașenko este un model de urmat este Igor Dodon, președintele Republicii Moldova. După cum am menționat anterior, interpretarea acestui stil de conducere a afacerilor interne și externe, dar mai ales de politică externă echilibrată, de către președintele Igor Dodon este extrem de rudimentar, pentru că el nu ține cont de elementele care condiționează acest model, de interacțiunile dificile cu Moscova, de opțiunile de parteneriate externe pe care le are un lider cu un stil de conducere autoritar, izolat atât din punct de vedere economic, cât și politic.

Igor Dodon s-a găbit să se alinieze mesajelor transmise de către Moscova, crezând că astfel își demonstrează din nou loialitatea față de partenerul strategic, adică față de Rusia. De facto, a reușit să alăture Republica Moldova unui grup de state cu regimuri de guvernare non-democratice, cu lideri autoritari și să legitimizeze alegeri falsificate. În contextul electoral care se apropie în Republica Moldova, devine oportună următoarea întrebare: va aplica sau nu aceeași metodă de organizare a alegerilor prezidențiale în propria țară sau cât de mult din modelul de guvernare promovat de

Lukașenko va promova la Chișinău? Mai mult, devine evident că mesajul trimis de către Igor Dodon președintelui bielorus a atras atenția partenerilor europeni, care până în acest moment au condamnat modul în care au fost organizate alegerile și care pregătesc în acest moment un mesaj comun pentru a anunța posibile sancțiuni împotriva regimului autoritar al lui Alexandr Lukașenko.

Armenia: o urare lipsită de logică

Cea mai mare "supriză" în favoarea legitimării unui lider autoritar, care aplică violența împotriva propriilor cetățeni a venit din partea premierului armean Nikol Pashinyan. Criticile care i-au fost aduse acestuia, mai ales de către armeni, precum și reacția opiniei publice internaționale sunt corecte. Nikol Pashinyan a reușit să devină premier al Armeniei în urma unei revoluții, care s-a desfășurat la Erevan în primăvara anului 2018. Mai mult, această revoluție a intrat în istorie ca "revoluție de catifea", actualul premier, pe atunci lider al opoziției, reușind să demonstreze că un regim autoritar poate să plece fără vărsări de sânge, adică fără folosirea forței împotriva populației.

Există o ipoteză că decizia de a recunoaște victoria lui Alexandr Lukașenko trebuie să fie evaluată în contextul accentuării crizei dintre Armenia și Azerbaijan în ultimile săptămâni. Belarusul este unul dintre partenerii consacrați ai Azerbaijanului. În acest context, strategia Armeniei este de a folosi platforme și oportunități care să aibă drept efect susținerea cauzei Armeniei în problema generată de Nagorno Karabah. Chiar și într-un asemenea context, premierul armean este somat să răspundă întrebărilor parvenite de la propriii alegători.

România: o tăcere care necesită explicații

Până la data de 11 august 2020 nu există o reacție oficială din partea autorităților române cu privire la evenimentele din Belarus. Atât Ministerul Afacerilor Externe al României, cât și administrația prezidențială nu au publicat comunicate de presă prin care să își exprime poziția față de violențele din Belarus sau față de falsificarea alegerilor prezidențiale din această țară. Există o singură postare pe o rețea de socializare a ministrului afacerilor externe al României, Bogdan Aurescu, în care oficial român își exprimă îngrijorarea față de aplicarea violenței.

Într-adevăr, pentru România dialogul bilateral cu Belarusul nu reprezintă o prioritate și nu generează multe oportunități pentru interacțiuni economice. Dar, lipsa unei reacții față de evenimente care se întâmplă în Europa de Est, în apropierea unor state unde avem definite interese strategice de politică externă este o eroare, mai ales atunci când majoritatea statelor europene au emis deja poziții individuale și au condamnat represiviunile împotriva opoziției și violența aplicată împotriva cetățenilor de către actuala conducere de la Minsk. O poziție a României ar fi demonstrat responsabilitate și coerență față de propriile interese naționale de politică internă și externă, mai ales în contextul aniversării a doi ani de la protestele violente care au avut în România în luna august 2018. Lipsa mesajelor de la București, precum și tăcerea adoptată în calitate de tactică de politică externă necesită o explicație.

Totuși, anunțul făcut de liderii europeni despre pregătirea unei declarații comune a celor 27 state membre ale Uniunii Europene, care va include și posibile sancțiuni împotriva lui Alexandr Lukașenko și a anturajului său, poate să salveze "imaginea" României de promotoare a proceselor democratice, a luptei susținute a autorităților române împotriva corupției și a nedreptăților de orice fel.

Statele europene și SUA: mesaje individuale, dar coerente

Primele mesaje de condamnare a falsificării alegerilor și a violenței aplicate împotriva cetățenilor au sosit din statele membre ale Uniunii Europene. Pe rând, mai multe state au demonstrat solidaritate cu protestatarii care au ieșit în stradă să-și apere drepturile fundamentale. Oficiali ai Uniunii Europene, Poloniei, Lituaniei, Ucrainei, dar și Statele Unite ale Americii, Alianței Nord-Atlantice, Consiliul Europei au emis poziții oficiale, care confirmă opțiunea pentru un parteneriat și un dialog consistent cu Belarus, dar într-un context puțin diferit față de cel promovat de Lukașenko, adică stat democratic, în care autoritățile respectă și promovează libertățile fundamentale ale omului.

Așa cum am menționat, în următoarele zile este așteptată poziția comună a celor 27 state membre ale Uniunii Europene. Aceasta va contribui la consolidarea mesajelor de susținere și de solidarizare cu populația din această țară. Cetățenii bieloruși înțeleg cât de important este ca această criză, comparabil mult mai gravă decât cea din 2010, să producă coeziunea necesară între liderii din statele partenere, pentru a acționa în sensul minimizării susținerii externe pentru liderul autoritar de la Minsk și să excludă pe viitor tranzacții politice, bazate pe cedări în ceea ce privește drepturile fundamentale ale omului. De facto, criza cu care se confruntă Belarusul astăzi poate fi o oportunitate pentru Uniunea Europeană de a demonstra că poate să promoveze și în continuare acele principii care au pus bazele proiectului european.

© Copyright Asociația Experts for Security and Global Affairs (ESGA)

București, Romania

2020

www.esga.ro